

CULTURA SI traditia CHINEZA

“Incearca sa patrunzi in simplitate. Identifica-te cu lipsa de diferenta. Urmeaza natura lucrurilor si renunta la orice impuls personal si astfel lumea va fi armonioasa.” -

Zhuan Zi.

*Pe valea fluviului Huang-Go, acum aproximativ 4000 de ani se nastea o civilizatie in floritoare, mistica, ce avea sa impresioneze peste veacuri cultura europeana. Izolata in mod natural de restul Orientului: in vest, lanturi de munti dintre cei mai inalti din lume au legat-o si totodata au separat-o de vasta zona a Tibetului, in nord, gigantica constructie, Marea Zid Chinezesc, Marea Galbena in est, si Marea Chinei in sud, adapostita de un cadru geografic vast (de la “munti abrupti, desert sau stepa, la imense campii fertile, jungla sau zone mlastinoase) dificultatile de acces in spatiul Chinei, i-au permis tarii sa dezvolte o civilizatie in cadrul careia influentele straine si popoarele navaloare au fost repede asimilate.”

In majoritatea tarilor, ”vechiul organism social a disparut, urmele vietii de alta data nu se mai pastreaza in mod viu, traditii si forme de cultura noi le-au inlocuit pe cele vechi.

In China insa, aceste solutii de continuitate exista, pot fi urmarite pe parcursul a aproape patru milenii. Traditiile, obiceiurile, formele vechi de cultura se pastreaza in modalitati de expresie evolute, evident, dar asemanatoare celor antice. Pentru chinezi, traditia a ramas un rezervor spiritual activ. Civilizatia creata in mileniul al doilea i.e.n. in valea Fluviului Galben prezinta inca de atunci trasaturi distincte fundamentale chineze; iar in scrierea chineza de azi se recunoaste stilizarea pictogramelor de pe “oasele de ghicit” de acum aproape 3500 de ani.”

“Traditia situeaza la inceputurile istoriei chineze un numar de imparati legendari. Astfel, primul imparat, Fu-xi ar fi inventat plasa de pescuit si laturile vanatorilor; el a inceput cel dintai sa coaca alimentele, sa imparta tara in clanuri si sa domesticeasca animale. Celui de-al doilea, Sheng-nong, i se atribuie inventia plugului, cultura cerealelor, stabilirea targurilor si descoperirea proprietatilor curative ale plantelor. Urmeaza Huang-Ji, care ar fi inventat caruta si barca, arcul si sagetile, mortarul si construirea caselor, scrierea si cele 12 tonuri muzicale; el ar fi instituit riturile mortuare si sistemul preturilor, a impartit tara in provincii si a initiat cresterea viermilor de matase. Un caracter mai putin mitic, mai putin vag, au ultimii trei: Yao, Shun si Yu; primului i s-ar datora inventia imbracamintii, muzica liturgica, determinarea astronomica a lunilor si anotimpurilor, lupta contra triburilor Miao, instituirea celor 5 pedepse si a sistemului functionaresc; iar ultimilor doi-organizarea statului, reglarea cursului fluviilor si turnarea primelor trepeduri de bronz.”

Dinastiile Chinei, au influentat de-a lungul secolelor cultura si civilizatia acestei tari. Astfel, cea mai veche dinastie a carei existenta este incontestabila, este dinastia Xia(sau Hia;2205-1766 i.e.n.), succedata de dinastia Shang, din timpul careia dateaza inscriptiile pe oase si pe carapace de broasca testoasa. Forma de exprimare este foarte laconica (intre 10 si 65 cuvinte). Un profund sentiment religios dateaza din aceasta epoca, bazat pe cultul stramosilor. Regele imparte tara in feude

pe care le imparte familiei sale, prietenilor si unor capetenii tribale, in schimbul obligatiei de a-i furniza trupe in caz de razboi. Regele era seful cultului de stat. Se construiesc orase fortificate, fara importanta economica insa caci societatea chineza era una agricola, prin excelenta, iar cresterea animalelor va avea o importanta secundara de-a lungul istoriei. Cresterea viermilor fiind de mult cunoscuta, matasea devine, inca de la inceputul acestei epoci, un produs tipic al economiei chineze. Statul Shang, primul stat chinez cu o fizionomie politica si culturala definita, si care a exercitat o influenta civilizatorica si in afara frontierelor sale, s-a prabusit din cauza miscarilor sociale interne, dar si in urma presiunii triburilor Zhou.”

Desi inferiori din punct de vedere al culturii, regii Zhou au tinut sa fie considerati drept urmasi ai dinastiei Shang, iar ultimul rege al acestei dinastii a fost tinut pe tron, dar considerat vasal.

Exista o perioada de decadenta, careia ii urmeaza instalarea la conducere a regilor Qin, care introduc o serie de reforme; astfel, Marele Zid a fost reconstruit, cu mari sacrificii umane, pe o mare distanta, de peste 2500 km, cu numeroase fortarete si turnuri de paza- cea mai impresionanta opera de constructie a lumii, intrecand chiar piramidele Egiptului. S-au construit drumuri regale, rezervate exclusiv curtii, largi de 75 m, cu pini plantati pe margine, numeroase palaturi, parcuri, resedinte de vara. Aceasta dinastie a fost insa impotriva culturii si a intelectualitatii, distrugand carti, suprimand gandirea libera, scolile private, instructiunea devenind monopol de stat.

Epoca Tang a fost perioada de apogeu a civilizatiei chineze. Toleranta religioasa de care a dat dovada aceasta dinastie, a carei ilustru reprezentant a fost Tai-Zong, a permis raspandirea doctrinelor buddhiste, precum si a zoroastrismului, a manizeismului si a misionarilor crestini nestorieni. Viata culturala a capatat un puternic impuls, impuls pe care in acest timp China l-a transmis si Japoniei, tinand-o sub influenta sa. A fost epoca de aur a poeziei, epoca in care au trait cei mai mari poeti ai Chinei: Li Taibo, Du Fu, Wang Wei, si in care au aparut marile scoli de pictura. In secolul al-VIII-lea, biblioteca imperiala numara peste 54.000 de volume (cand Carol cel Mare nu stia nici macar sa citeasca!). Sculptura se elibereaza acum de schemele religioase; iar pictura, in special cea de influenta buddhista, culmineaza cu celebrele fresce de la Dunhuang. In arta portelanului se defineste stilul caracteristic Tang al “celor trei culori”(decoratia in galben si verde ,pe fond alb). Textele clasicior gravate pe stele de piatra sunt transferate, cu ajutorul cernelei, pe hartie. Gravura in lemn (xilografia) devine o arta foarte populara, iar pe la mijlocul secolului al-XI-lea se inventeaza de catre Pi Sheng caracterele tipografice mobile”.

“In domeniul cultural, in epoca Shong s-au facut mari progrese remarcabile. Scrierile s-au raspandit enorm, in mase tot mai largi, gratie inventiei tiparului, care din secolul XI devine de uz general. Poezia nu s-a ridicat niciodata la nivelul artistic al epocii precedente; dar acum apare genul poeziei scrise, pentru a fi cantata “ci”, precum si un gen literar nou, asemanator romanului. In arta(mai ales in pictura, cu peisajul monocrom) perioada Shong a fost perioada de aur, asa cum perioada Tang fusese epoca de aur a poeziei. Epoca Shong este reprezentata de artisti care picteaza flori , pasari, figuri umane; dar mai ales de pictori care, folosind tehnica monocroma, intalnita tot mai frecvent, vor

duce peisajul la cele mai inalte culmi ale genului. Astfel este Xing-Hao, pictor de munti maiestruosi si autor al unui celebru tratat de pictura; Li sheng, care picteaza cu vigoare arborii si cu o volubila spontaneitate scenele; sau Xu Tao -ning, ale carui peisaje de iarna au o extraordinara profunzime spatiala. Cel mai mare peisagist chinez este considerat insa Guo Xi :”picturile lui sunt dramatice,abundand in episoade povestite cu vigoare ...o exaltare celebrativa a fortelor grandioase ale naturii mai ales a muntilor, figurati eroic si ocupand scena asemenea unor protagonisti uriasi...”(A.Gingamino). Estetica picturii chineze , principiile, canoanele si procedeele ei tehnice sunt fundamental diferite fata de cele ale picturii europene. Apropiata picturii chineze este doar pictura japoneza care , de alminteri, s-a nascut din pictura chineza. Potrivit conceptiei confuciene, un pictor nu poate atinge in arta sa sublimul daca el insusi, ca persoana, nu este un caracter eminent moral observa G.Rowley; adaugand ca, spre deosebire de arta europeana, cea chineza nu leaga aceasta conditie etica inderogabila de o premisa de ordin religios. Si citeaza in acest sens semnificativele versuri pe care le adresa artistului un cunoscut poet chinez:

“Purifica-ti inima si iti vei spulbera framantarile vulgare;
Citeste mult, spre a patrunde in taina regescului taram al principiilor;
renunta la fama ta de odinioara si te vei implini, puterea ta de cuprindere
fiind acum mult mai mare;
Intovaraseste-te cu oameni cultivati, pentru ca astfel sa iti imbogatesti
manierele si stilul.”

(**Shen Tsung-chien**, sec. XVIII)

Pentru chinezi, natura intreaga este patrinsa de o esenta divina; in ea se integreaza si din ea se desprinde si natura umana cereasca si ea, in ultima instanta. Un principiu comun de ordine regleaza atat mersul Universului, cat si cel al societatii umane. Natura si societatea alcatuiesc o societate intima. Omul trebuie sa isi conformeze comportamentul potrivit ritmului ordinei cosmice.

”Muzica reflecta armonia naturii si bazele morale ale societatii umane; principiul uman sta la baza legilor universului “(R.I.Gruber). Si in China este evidenta legatura stransa intre muzica si lirica; cu atat mai mult cu cat fonetica limbii chineze, unde intelesul cuvantului se schimba in functie de intonatie, obliga muzica vocala sa urmeze intr-un mod perfect adecvat intonatiile vorbirii.

Prezenta la ceremonii religioase si civile, cat si in procesul de munca, muzica chineza s-a pastrat in Cartea Cantecelor sub forma unor melodii datand din secolul VI i.e.n., caci chinezii posedau inca din antichitate un adevarat sistem muzical. In acest sistem vechi, care folosea numai 5 sunete, s-au introdus ulterior alte doua trepte suplimentare, ajungandu-se in cele din urma la un sistem muzical de 12 sunete. Muzica chineza se distinge printr-o foarte mare melodicitate; predomina registrele inalte si de multe ori sunete stridente. Foarte des chinezii foloseau un ritm liber, sincopat, precum si alternarile de masuri pare cu masuri impare. Dar, in principal, caracterul timbrelor este determinat de marea varietate a materialelor folosite pentru confectionarea instrumentelor: piatra, argila, arama, pielea instrumentelor, lemnul, matasea, ceea ce da o mare bogatie de culori paletii sonore. Intre instrumentele cele

mai raspandite, un loc principal il ocupa kin-ul, un instrument de percutie constand in diferite pietre sonore, care dau un sunet dulce. De asemenea, instrumentul de suflat Cheng, o cutie de rezonanta cu 12 pana la 17 tuburi de bambus cu ancii de metal. Numeroase sunt tipurile de instrumente cu coarde-cu arcus, ciupite sau de percutie (clopote, gonguri, tobe, bete de lemn, lame de fier; instrumente de suflat: flaute diferite, trompete, goarne, ocarina, teracota.

“Revenind la Cartea Cantecelor, acesta este o colectie de 311 poezii, cele mai vechi datand din secolul IX i.e.n. .Temele acestora sunt foarte diverse: cantece pentru sacrificii sau diferite ceremonii agrare, poeme descriptive, episoade de viata rurala, bucati satirice, nuptiale, idile, cantece de dragoste, de dor, de munca, de razboi, etc. China n-a creat mari poeme epice, dar in lipsa acestora, ansamblul bucatilor din Cartea Cantecelor reconstituie cadrul complex al vietii taranilor, supusa calamitatilor, dezastrelor razboiului sau abuzurilor, coruptiei si rapacitatii stapanilor si slujbasilor lor:

“Cum traiesc in libertate gastele salbatice
Odihnindu-se in arborii stufosi ai fluviului Yu!
Dar noi, taranii, niciodata odihnindu-ne, vesnic lucrând pentru stapan,
Nu ne putem nici macar semana meiul sau cultiva orezul.”

Prin varietatea temelor si intensitatea sentimentului, prin naturaletea desavarsita a tonului si plasticitatea imaginilor, prin spontaneitatea notatiei detaliilor de viata zilnica si prospectimea permanentului sentiment al naturii , Cartea Cantecelor reconstituie imaginea cea mai fidela a vietii si mentalitatii poporului chinez. Totodata, constituind traditia cea mai de pret si mai autentica, a exercitat o influenta profunda si continua asupra poeziei chineze de mai tarziu.

Primul mare poet cunoscut, Qu - Yuan a participat activ la viata politica. In amplul poem Tainele, a poetizat traditii, mituri si legende . Dragostea de tara si deznadejdea surghiunului la care a fost supus-in dizgratie find-, si-au gasit o patetica expresie in ode, elegii si in cele 370 de versuri ale operei sale capitale, Li Sao(Tristetia instrainarii):

“Ah,nu-i nimeni in tara asta sa ma inteleaga!
De ce sa ma mai duca, atunci, dorul spre ea?
Ah, nu mai e nici un sfetnic s-o slujeasca cu credinta,
De aceea, alege-voi si eu drumul lui Peng -Hien...”

“Despre Li -Bo (cunoscut si sub numele de Li- Bai,n.a.) se spune ca ar fi fost un copil precoce, care citea clasicii la o varsta destul de frageda. Retras pe muntele Min, el studiaza daoismul ca pustnic. In 724 , la Shandong formeaza un cerc literar, ”Cei 6 Trandavi din crangul de bambus”, nume menit sa aminteasca de “Cei 7 Intelepti din crangul de bambus”, daoistii din familia Jin”(p.300)

Li -Bo a devenit poetul cel mai popular in Europa. Poezia sa, spiritual joc de imaginatie, sta alaturi de o poezie a tristetilor nelamurite, intr-o tonalitate de elegie intimista; tema iubirii, in poeme in care finetea notatiei se dizolva in puritatea sentimentului, alaturi de tema frecventa a contemplatiei calme, visatoare si voluptuoasa a naturii -ca in Plimbare trista:

“Lacul Nan-hu leagana luna de toamna
ce se oglindeste in apele verzui.

Vaslitul lopetilor mele a tulburat
cantecul de dragoste pe care nuferii il cantau Lunii.”

Pentru chinezi, cel mai mare poet al tuturor timpurilor este Du Fu. Intr-adevar, Du Fu este superior contemporanilor sai prin vibranta profunzime a sentimentului pe care i-au dat-o suferinta si mizeria. Ceea ce patrunde chiar si in scurtele poeme cu intentii initiale de pastel:

“Chiar si florile par a varsa lacrimi,
Indurerate de vitregia acestor vremuri;
iar pasarile tac intristate, auzind suspinele
oamenilor cand se despart de cei care le sunt dragi...”

Geniu mai putin spontan decat Li Bo, Du Fu este mult superior. Obisnuinta vietii de mizerie l-a invatat sa observe si sa simta suferinta altora. Si in multa din poemele sale sunt tablouri in care geme durerea oamenilor”(Kaltenmark). Celebre sunt in acest sens poemele ciclului Satul Ciang, in care si ororile razboiului si randuielile nedrepte ii ocazioneaza accente de revolta si de durere:

“Caci in vreme ce bucatariile bogatasilor
se-mbata de aburii bucatelor alese,
afara, pe campul de lupta al vietii,
osemintele omului sarac se inalbesc, risipite...”

(traduceri O.D.)

Inceputurile prozei literare chineze se situeaza in perioada dinastiei Tang. Din aceasta perioada dateaza primele opere in limba vorbita curent. Cel dintai roman chinez, Pestera Zanelor(Ciang Tzu), a devenit foarte popular in Coreea si Japonia. Dar marile romane chineze dateaza din timpul dinastiei Ming:Pe tarmul fluviului (nareaza intamplari prin care trec razvratitii), Romanul celor trei regate, (roman istoric), romanul de moravuri:Floarea de prun din vasul de aur. Capodopera nuvelisticii sunt nuvelele lui Pu Song-ling.

Teatrul chinez isi are originea in ceremoniile religioase care erau insotite de coruri si dansuri rituale. In secolele XIII-XIV i se fixeaza regulile: o piesa avea 4 acte, rolurile erau in numar fix de 9, personajele declamau in timp ce unul din ele canta, -partile cantate indeplinind oarecum functia pe care o avea la greci corul-. In epoca Ming teatrul nu mai avea un caracter de joc popular, ci de divertisment pentru uzul aristocratiei, jocul era mai rafinat, subiectele distinse, toate personajele alternau recitarea cu parti cantate. Din numeroasele piese ramase din aceasta perioada, sunt de remarcat: Chitara si Pavilionul bujorilor.

In timpul dinastiei manciuriene, teatrul chinez continua traditiile din epoca anterioara, dar capata un caracter net popular si ami realist. Drama Evantaiului cu flori de piersic, de pilda, prezinta aspecte din viata de coruptie a epocii. O caracteristica a teatrului chinez: actorul face uz de un bogat repertoriu de gesturi care au un sens simbolic, jocul lui fiind conventional si stilizat, alteori retoric, excesiv.

Asadar cultura chineza a antichitatii si a epocilor urmatoare a fost o cultura infloritoare, foarte avansata in raport cu acele timpuri, deosebita prin complexitatea,

dar si prin misticismul ce domina sufletul oamenilor cu ochi piezisi si cu piele galbena. Civilizatia lor a evoluat, netinand cont de marele conflicte din lumea intreaga, adapostita de un cadru geografic ce a favorizat-o si dezavantajat-o in acelasi timp, izoland-o de restul lumii. Alaturi de popoarele europene, de egipteni, chinezii au dezvoltat o cultura bogata, care a insemnat un pas imens in dezvoltarea intregului glob. Astfel, europenii, americanii, au preluat de la chinezi o serie de obiecte (tiparul, cerneala, sistemul ecuatorial folosit in astronomia moderna, orologiul mecanic, hartia), tehnici(procedeele de foraj, cresterea viermilor de matase), numerosi arbori, plante si flori(piersicul, portocalul, bujorul, etc).

De asemenea, adoptarea sau imitarea arhitecturii si gradinilor chineze, a mobilelor, picturilor si portelanurilor chineze au contribuit la rafinarea gustului artistic; iar cultul chinezilor pentru natura, cunoscut si apreciat acum de europeni prin produsele lor artistice, a contribuit la exaltarea sentimentului naturii pe care il va promova scoala romantica.

“Chinezii nu au conceput niciodata puterile supranaturale intr-o forma umana. In reprezentarile lor religioase, zeitele erau simboluri abstracte, aproape geometrice. Cand au inceput sa proslaveasca Cerul, ei nu l-au personificat niciodata pe stapanul universului si nici nu i-au dat un chip.”

La chinezi, ”totul este cuprins intr-o durata ce depaseste si totodata inglobeaza timpul unei existente individuale. Oamenii sunt mostenitorii faptelor lor, spune Buddha... Ceea ce avem de gand sa facem, ceea ce planuim, ceea ce ne munceste slujeste drept sprijin constiintei noastre, si pe asta se intemeiaza ea.”

Bibliografie:

1.Ovidiu Drimba-Istoria culturii si civilizatiei, Editura stiintifica si enciclopedica, Bucuresti, 1985;

2.C. P.Fitzgerald -Istoria culturala a Chinei,Editura Humanitas,Bucuresti,1998;

3.Dictionar de simboluri,vol.II,E-O - Jean Chevalier,Alain Gheerbrant,Editura Artemis,Bucuresti,1995;